

הר-דב ג'נ רוס

"קצין בכיר"

מוקדש
לזכרם של הנופלים
בהשתלטות על ג'בל רוס
וטיהור ה"פתח-לנד"

לקראת סוף 1968 החלו המחבלים הפלשתינאים מקימים בסיסי-פעולה רבי-ממדים במורדות הדרום-מערביים של גוש החרמון. במשך חודשים רבים הסתפקו באימונים ובהכנות, ופעולותיהם כלפי הישובים הישראליים או כוחות צה"ל שבאיזור נערכו בעוצמה חלשה ובתדירות נמוכה. הם לא הקימו תחילה בסיסי-קבע אלא בסיסי-ארעי למבצעים אחדים בלבד. כיוון שבסיסיהם נמצאו על אדמת לבנון, לא פעל נגדם צה"ל בתקיפות באיזור זה, אף כי ברור היה לכל שבבוא היום, כאשר הבסיסים יהיו מוכנים והתנאים המדי-ניים-צבאיים נוחים, יצאו המחבלים לפעולה בקנה-מידה גדול. במרוצת שנת 1969 ניתן לאיזור, בפי חוגי צה"ל, הכינוי "פתח-לנד".

לקראת המחצית השניה של 1969 והמחצית הראשונה של 1970 גדלה פעילות המחבלים — ועמה גברו תגובות צה"ל. בתגובה על ירי קטיושות, מרגמות ובזוקות פשטו כוחות צה"ל על בסיסי המחבלים, הפעילו מטוסים וארטילריה ונקטו אמצעי הגנה.

בחודש מאי 1970 נערכה ב"פתח-לנד" פעולת טיהור רחבת-ממדים על-ידי כוח משוריין. במשך הקיץ הושלמה מערכת דרכים על החרמון והוקמו מוצבים מעל ה"פתח-לנד". בחודש ספטמבר נערכה פעולת-טיהור נוספת, ובכך תמה המערכה-הראשונה — על ה"פתח-לנד". לאחר מכן העתיקו המחבלים את רוב בסיסיהם אל תוך שטח לבנון, צפונית ל"פתח-לנד" המסורתית.

בסקירה זו ננתח את דרכי הפעולה של המחבלים ואת השלבים במערכה נגדם עד כה.

ה"פתח-לנד" משתרעת על מרחב של 30 ק"מ מדרום לצפון, 20 ק"מ ממזרח למערב. גבולותיה — ישראל בדרום, נהר החצבני ממערב, העיירה חצביא מצפון, וגבול ישראל—סוריה ממזרח, על-גבי רכס ג'בל רוס. האיזור ברובו הררי ומסולע. הכפרים שבו שוכנים לאורך כבישים, וסביבותיהם מכוסות במטעי-פרי ובחורשות. הגבעות תולדות ובהן מערות. האיזור הגבוה ביותר, והשולט על חלק גדול מן ה"פתח-לנד", משתרע לאורך הרכס רמתא — ג'בל סומק וג'בל רוס. רכס זה מצוי בחלקו בתחום החרמון שבמדינת ישראל. כבישים חוצים את השטח בעיקר ממערב למזרח, אך מסתיימים כולם למרגלות החרמון. בין כבישי הרוחב אין דרכים לרכב. הכביש היחיד מדרום לצפון מתחיל מגבול ישראל דרך הכפר אל-מרי, ממשיך ל"פתח-לנד" ממערב, ומשם צפונה לכיוון חצביא, ופנימה לתוך הלבנון. רכס ג'בל רוס חסר כבישים ודרכים, ומתפתלים בו שבילי-עזים בלבד. הכפרים העיקריים:

כפר שכעא — מונה 3,000 נפשות, תושביו מוסלמים, ומצוי בתוך עמק מוסתר מכל כיוון. הוא מחובר אל חצביא בכביש, ושימש בסיס עיקרי למחבלים.

כפר שובא — בו 1,200 תושבים מוסלמים. הוא הגבוה שבין הכפרים ב"פתח-לנד" שממערב לג'בל רוס, שולט על מורדות החרמון, ונשלט על-ידי רכס ג'בל רוס. הכפר מחובר בכביש אל כביש-האורך מדרום לצפון דרך הכפרים חמאם ורושיא אל-פוחאר. הוא שימש בסיס לכל האירגונים, וסביבו הוקמו בסיסים קטנים.

כפר חמאם — מונה 600 נפשות, תושביו מוסלמים, ומצוי במרכז ה"פתח-לנד". רובו מוסתר לכיוון ישראל, שימש למפ-קדות רבות, וכן כמרכז לבסיסים שעל הגבעות מסביבו.

כפר רושיא אל-פוחאר — מונה 1,000 נפשות, רובם נוצרים. נמצאו בו פחות מחבלים מאשר בכפרים האחרים. על הגבעות מסביבו בסיסים רבים וגדולים, כיוון שבסמוך לו נמצא צומת-הכבישים העיקרי, ודרכו עובר הכביש אל הכפרים חמאם ושובא.

כפר חבריה — מונה 2,000 נפשות, תושביו מוסלמים. נמצא בקצה כביש הרוחב היוצא מגשר שקעא, ושימש למפקדות ולמחסן מרכזי לחומרי נפץ וחבלה ולקטיושות.

כפר אל-מרי — מונה 400 נפשות, תושביו דרוזים. מצוי על כביש האורך מדרום לצפון, בתוכו ולידו לא נמצאו מחבלים, אך הם עברו בו בדרכם דרומה, אל גבול ישראל.

חלתא וסביבתה — 500 נפשות, מוסלמים. הכפרים צמודים אל מורדות החרמון, ולקרבתם מגיעה דרך סלולה היוצאת מן הכביש הראשי מדרום לצפון, לא הרחק מגבול ישראל. בכפרים שוכנו בסיסים שמהם פעלו המחבלים אל עבר עמק החולה, וכן כוחות שפעלו וסיירו בחרמון המערבי.

חצביא — עיירה מרכזית ובעלת חשיבות תחתית מסורתית לדרוזים. ליד העיירה מפקדות מחבלים ובסיסים, והיא נמצאת בצומת מרכזי לכבישים הבאים מסוריה ומלבנון הצפונית וממשיכים אל ה"פתח-לנד" ולמזרח ודרום לבנון ממערב לחצבאני.

אוכלוסיה

ממשלת לבנון נתנה למחבלים יד חופשית. הכפרים וסביבותיהם הפכו לבסיסי-משנה ולמשכן מפקדות. תנועת המחבלים בכבי-שים היתה חופשית, וכלי-רכבם, מסומנים בסימני היכר מיוחדים, נעו ללא הפרעה מצד גורם לבנוני כלשהו.

הז'נדרמיה הלבנונית על כוחותיה המעטים הסתפקה בתפקידיה המסורתיים, ולא התערבה במעשי המחבלים. אדרבה, תחנות משטרה שימשו לעתים לצרכי תקשורת למחבלים.

הצבא הלבנוני לא החזיק מעולם במורדות החרמון כוחות גדולים. הריכוז המזרחי הגדול של הצבא השתרע על רכס אל-חיאם אל-עמרה. למעשה נמנע הצבא הלבנוני מלהיכנס ל"פתח-לנד" והשאיר את האיזור בשליטה כמעט בלעדית של המחבלים.

האוכלוסיה קיבלה את המחבלים ברגשות מעורבים. הכפריים נרתמו לסייע להם כערכים לערבים, אך חששו מתגובות צה"ל. לקח הכפריים בבקעת הירדן, וכן שמעה של פעולת כראמה, הדאיגם — אך לא מנעו מהם לסייע באורח מעשי לביסוס המחבלים. יציזין כי המחבלים נהגו בהגינות יחסית כלפי התושבים, ובכך הקלו את טמיעתם ביניהם; המחבלים שלמו בעד קניותיהם ובעד הבתים ששכרו או החרימו לצרכיהם, ובכך הפכו למקור-הכנסה כדאי לכפריים. מכיוון שבכל עת התבססו סותם של המחבלים לא פעלו רבות, וצה"ל לא הגיב בחריפות כלפיהם, נהנו הכפריים מחיי-השעה, והתעלמו מתוצאות חמורות בעתיד.

שיטת הפעולה של המחבלים — כללי

פריסה והתארגנות

מן הממצאים שנתגלו בעת הפשיטה ל"פתח-לנד" הסתבר כלהלן:

מפקדות ומחסנים מרכזיים שוכנו כאמור בתוך הכפרים, ואילו הכוחות המבצעיים חולקו לבסיסי-משנה בסביבות הכפרים. כל בסיס מנה 15 עד 40 מחבלים, ונשען על מספר מערות ששימשו למגורים ולמחסני מזון, מים ותחמושת. בכל בסיס נחפרו או הוקמו עמדות-אש לחי"ר ולנשק נ"מ. הבסיס עשוי היה גם לשמש מוצב הגנה. המרחק בין הבסיסים איפשר סיוע הדדי. המערות שימשו גם מקלט יעיל בפני הפצצות אויר וארטילריה. מעגל של בסיסים מסביב לכפר שימש קו-הגנה למפקדות ולמחסנים שבתוך הכפר. המפקדות בכפרים היו קשורות למפקדה האזורית, ולעתים למפקדות גבוהות יותר. אספקה, נשק, תחמושת ופינוי נעשים ברכב אורגני של המחב-לים: גיפ "לנדרובר", משאיות, רכב נוסעים, וכן רכב אורחי לבנוני. המפקדה האזורית היתה קשורה אל מפקדות גבוהות, בעיקר בסוריה, ומשם קיבלה את האספקה — בכבישים הראשיים ובדרכים הרריות.

פעילות מבצעית

פעילותם המבצעית של המחבלים כללה סוגי-פעולה שונים: חדירות לשטח ישראל לשם פיצוץ מבנים, הנחת מארבם וירי על ישובים; ירי במרגמות, בזוקות וקטיושות משטח ה"פתח-לנד" אל מטרות בישראל — בעיקר ישובים אורחיים, כגון קרית שמונה, מטולה, כפר יובל, דן, דפנה ושאר-ישוב; וכן פגיעה בכוחות צה"ל המפטרלים לאורך הגבול ובחרמון. המחב-

ד. פגיעה באוכלוסיה או בצבא הלבנוני כשהללו מסייעים למחבלים כדי להביאם להרחקת המחבלים מאזרייהם. זאת — במסגרת המדיניות הכללית של הימנעות מפגיעה באוכלוסיה הכפרית לאורך הגבול, כדי לשמור על יחסי שלום ועבודה חקלאית משני עבריו.

ה. פיתוח החרמון על-ידי מערכת דרכים ופעילות אזרחית וצבאית, כדי להרחיק ממנו את המחבלים מן הגבול לעומק שטח לבנון.

שלבים

פעילות המחבלים שלב א' (עד סתיו 1968)

בסיס-הקבע של המחבלים היו ונשארו בסוריה, אולם הם העדיפו לפעול מתוך שטח לבנון — הן עקב היתרון הקרקעי והן בשל קרבתם של הישובים הישראליים ופגיעותם. לפיכך הקימו בכפרים הלבנוניים ובסמוך להם בסיסי מעבר, אשר שימשו את חוליות-המחבלים בפרק-הזמן הקצר של שהותן בשטח; הם פתחו ציר-אספקה הררי, מן הכפר הסורי ערנה אל הכפר הלבנוני שבעא, ומשם אל שאר הכפרים. בציר זה חדרו המחבלים ברגל, ואת אספקתם הובילו על גבי פרדות. מתוך הבסיסים הזמניים בלבנון יצאו לפעול בשטח ישראל, כשהחרמון השומם מעניק להם מחסה ומסתור לפני המבצעים, ובעיקר אחריהם — בעת הנסיגה. על החרמון נותרה עדיין אוכלוסיה קטנה ביותר, בלתי קבועה ומפוזרת, אך מספקת למתן מסתור, מים ומזון למחבלים — אם מתוך ריטון ואם בכפיה. שיטה זו של פעולה מבסיסים רחוקים קשתה על המחבלים, ובמשך שנת 1968 ביצעו בסך הכל 11 פעולות במזרח החרמון ובמטולה.

פעולות צה"ל

על פעולותיהם של המחבלים השיב צה"ל בשני אופנים:

- פעולות לטיהור החרמון.
 - פעולות לפיתוחה של מערכת הדרכים בחרמון.
- פעולות הטיהור כללו מבצעי סריקה, מארבים ופשיטות. היעדר דרכים בחרמון הקשה על הפעולות הללו, שכן פני השטח חייבו הפעלת כוחות כדי שאפשר יהיה לסגור שטח ולבדקו ביסודיות. רציפות הסריקות הקשתה על המחבלים. על מנת להקל על הפעילות המבצעית, להרחיבה ולהעמיקה, נתעורר צורך לפרוץ בחרמון מערכת-דרכים.

פעילות המחבלים שלב ב' (סתיו 1968 — אביב 1969)

לקראת סוף סתיו 1968 הקימו המחבלים בסיס-קבע בכפרים הלבנוניים. בסיס ראשון נתגלה באוקטובר 1968 בסביבות חלתא, ואחריו נתגלו רבים אחרים ליד שאר הכפרים. אז ניתן לאיזור הכינוי הכולל "פתח-לנד". פעילות המחבלים גברה, ובשנת 1969 ביצעו לפחות 97 פעולות נגד ישראל. הם חשו בטוחים בכוחם, וניסו לעבור מערבה לחצבאני, אך צבא לבנון התנגד לכך. באוקטובר 1969 ארעה התנגשות בין המחבלים בירדן וצבא ירדן, ולאחר מכן התנגשות דומה בלבנון. המחבלים ניסו שוב, הפעם בסיוע סורי לעבור מערבה לחצבאני, ויצאו מחוזקים ממאבקם זה, משנאלץ הרמטכ"ל חלבנוני לחתום על הסכם קהיר. באותו הסכם הכיר הלבנונים רשמית ב"פתח-לנד", והתיר פעילות מסוימת אף ממערב לחצבאני.

לים פעלו ביחידות קטנות, ורק לעתים רחוקות ביצעו פעולות בכוחות גדולים יותר (כגון נסיון לתקיפת כפר יובל). הנשק שנתפס על-ידי צה"ל ב"פתח-לנד" כלל, פרט לנשק אישי ובזרקות, מרגמות בנות 60, 82 ו-120 מ"מ (מאלה האחרונות — מעטות בלבד), וכן מקלעי נ"מ כבדים בני 20 מ"מ, "ד.ש.ק." בני 14.5 מ"מ ותול"רים. בירי על ישובים הפעילו קטיושות מכל הגדלים — 130, 240 ו-122 מ"מ. עמדות הירי, בהתאם לטווח הקטיושות, נמצאו החל מרכס אל-עמרה במערב עד מורדות החרמון, בקרבת הכפרים חלתא ואל-מרי, במזרח. לעתים קרובות קרבו המחבלים בכלי-רכב אל תוך הכפרים הלבנוניים הסמוכים לגבול, ומשם יצאו לפעולותיהם ולשם שבו לאחר פעולה, כדי לנסוע בכלי-רכבם צפונה אל בסיסיהם.

פעילות צה"ל — כללי

פעילותו המבצעית של צה"ל ב"פתח-לנד" הושפעה על-ידי הגורמים הבאים:

- מגבלות כלליות — "פתח-לנד" הוא חלק מלבנון, מדינה ריבונית; אמנם, ממשלת לבנון התירה למחבלים לפעול מתוך איזור זה כשליטים לכל דבר, אך כלפי ישראל, התייחסה אליו כאל שטח לבנוני ריבוני, וכל פעולה של צה"ל בו נחשבה על-ידיה כפגיעה בלבנון.
- מגבלות צבאיות — על רכס אל-חיאם ורכס מרג' עיון נמצא הריכוז הגדול ביותר של צבא לבנון. אי לכך בתכנון כל פעולה של צה"ל יש להביא בחשבון את אפשרות התערבותו של צבא זה.
- מגבלות קרקע — השטח ההררי והמסולע מקשה על חדירה ל"פתח-לנד";
- הבסיסים והמפקדות נמצאים במרכז השטח, ופני השטח המכוסים בחורשות, במטעים או בסלעים גדולים מקנים למחבלים המגנים עמדות-אש אידיאליות לצליפה.

המטרה

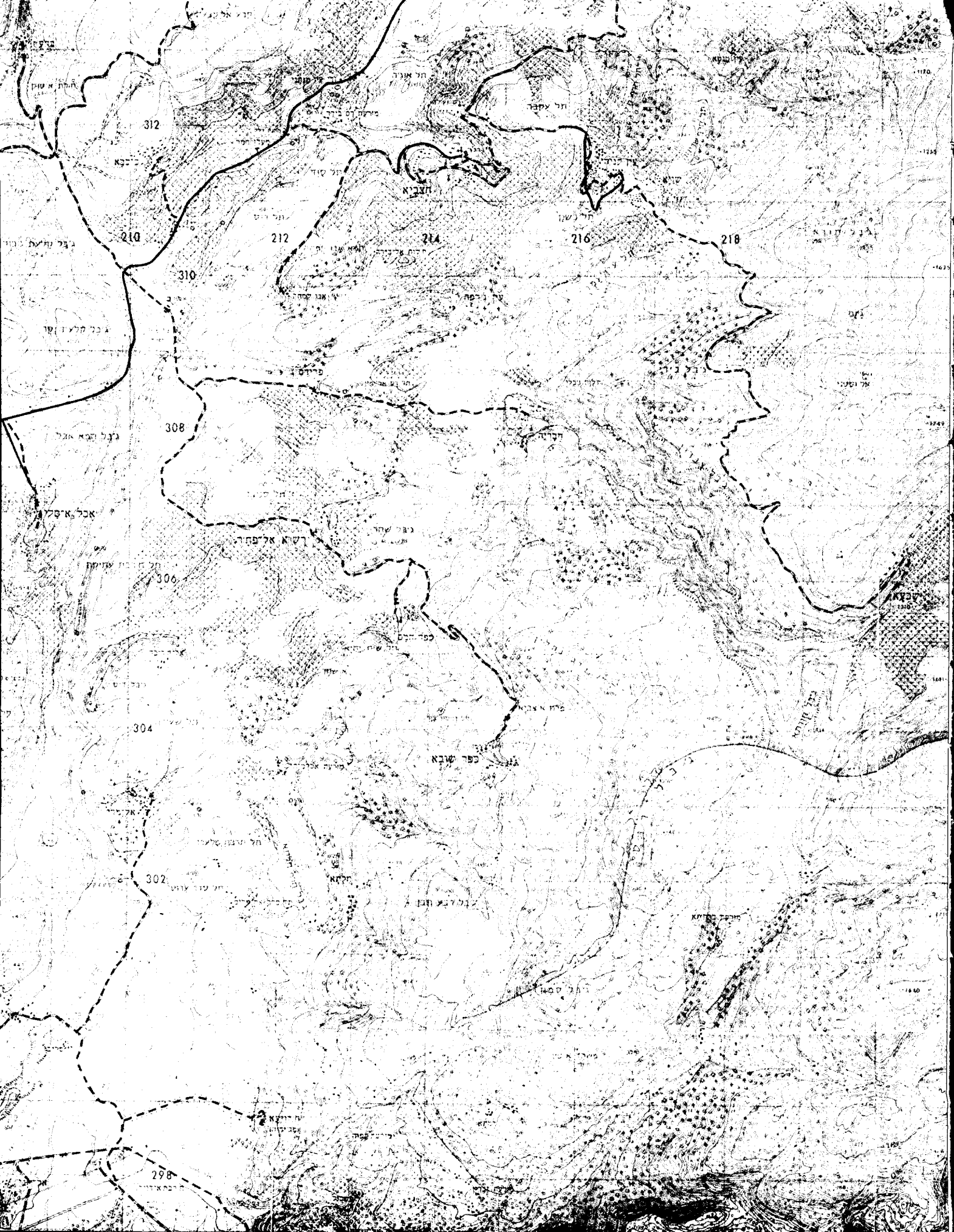
מטבע הדברים המטרה הבלעדית, היסודית והסופית הינה חיסול ה"פתח-לנד". לעומת זאת ניתן היה לקבוע כמטרות-ביניים יעדים מוגבלים יותר:

- פגיעה במחבלים בעת פעולתם בשטח ישראל וכן בבסיסיהם, כדי להרתיעם ולחסלם ואף להבריחם מקרבת הגבול.
- השתלטות על שטחים חיוניים ושולטים בחרמון, כדי לגרש משם את המחבלים ולשלוט על ה"פתח-לנד" ממעל.

השיטה

לשם כך פותחה, למעשה, מערכת משולבת של אמצעי-הגנה ושיטות-יתקפה, כדי להביא לפגיעה מקסימלית במחבלים. היא כללה:

- הקמת מערכת-הגנה לאורך הגבול, כדי למנוע מן המחבלים לחדור לשטח ישראל, וביחוד לקרבת ישובים.
- הצבת כלי-נשק המסוגלים לפגוע במקורות-הירי שלהם.
- פגיעה בבסיסיהם על-ידי ירי ארטילרי ואוירי, וכן על-ידי פשיטות.

פעילות צה"ל

הפעילות הישראלית קיבלה אופי התקפי במישורים רבים: הארטילריה של צה"ל פעלה נגד בסיסים וצירי תנועה באורח שוטף למדי. חיל-האוויר הישראלי תקף בסיסי מחבלים וצירי תנועה. בחודשים יולי 1969 עד ינואר 1970 נערכו פשיטות חי"ר על בסיסי מחבלים במג'ידיה (ח'רועא), חלתא וג'בל רוס. כן נמשכה פריצת דרכים בחרמון על-ידי הקק"ל.

פעולות אלה לא פגעו פגיעה קשה ב"פתח-לנד". פעילות המחבר-לים נמשכה ואף התחזקה, וביחוד רבו מקרי ירי של קטיושות על קרית-שמונה וסביבתה.

מבצע טיהור ה"פתח-לנד"

ביום 12 במאי 1970 עבר כוח משוריין בסיוע אוירי וארטילרי את גבול ישראל-לבנון, שהה במשך יום וחצי ב"פתח-לנד", וביצע את כל המשימות שיועדו לו:

הכפרים אל-מרי, רושיא אל-פוחאר, כפר-חמאם, שובא וחבריה נכבשו וטהרו; כ-20 בסיסים מבצעיים הושמדו ופוצצו; וכן נלקח שלל רב בנשק, ציוד ומסמכים.

פוצצו כ-40 בתים שבהם שכנו מפקדות, בסיסים ומחסנים.

תגובות המחבלים

המחבלים הופתעו לחלוטין. הם התכוונו לפשיטות רגילות או מוטסות אך לא לעוצמה של כוח משוריין שעיקרו טנקים. כמחצית-היום גילו מחבלים אחדים התנגדות, ופתחו על הכוח החדר באש מרגמות בנות 120 מ"מ, תול"רים ובזוקות ומנשק קל, גם מטווח קרוב. ביחוד הרבו ללחום לאורך ציר ההתקד-מות, וירו על הטנקים הראשונים. אך החל משעות הצהריים נשברה התנגדותם וכמעט שלא הורגשה עוד פרט לפיצוץ מעביר-מים על הכביש המוביל לכפר-חמאם ולשובא; כוח צה"ל השתלט בקלות על הכפרים, והשמיד את המפקדות והמחסנים. מספר מחבלים נהרגו, ואחרים נלקחו בשבי. רובם ברח אל בסיסים עורפיים. במשך הלילה לא גילו המחבלים פעילות ולא הפריעו לכוחות המשנה הישראליים בפעילותם. עם בוקר היום השני נסרקו כל הבסיסים שמסביב לכפרים, ונמצאו בהם כלי-נשק, מסמכים, עמדות-אש ובונקרים, תחמושת וציוד אפסנאי. מרבית תושבי הכפרים נמלטו לשדות, ובמשך כל עת הפעולה לא חזרו לבתיהם. מעט התושבים שנותרו בבתיהם לא נפגעו, והם נכחו בפיצוץ בתיהם של מאכלסי המחבלים.

הצבא הלבנוני פתח באש מרגמות וארטילריה, והטריד את הכוח הישראלי לכל אורך הציר, אף הוא במשך מחצית-היום הראשון. אש זו כמעט לא גרמה נפגעים, אך הפגזים נפלו בתוך הכוח ובסמוך לו והיוו סכנה ומטרד בלתי פוסקים. הארטילריה וחיל-האוויר הישראלי הופעלו נגד הסוללות הלבנוניות, והשתיקו. ממשלת לבנון הגישה תלונה למועצת הביטחון, ודרשה נסיגת הכוח הישראלי מתחומי ארצה.

חיל-האוויר הסורי שיגר רביעיית מטוסים, וזו תקפה באש את הטור המשוריין. חיל-האוויר הישראלי הפיל שניים מן המטוסים. באותה עת פתחה הארטילריה הסורית באש, אמנם לא חזקה במיוחד, לאורך כל רמת הגולן, כולל על ישובים אורחיים. הארטילריה וחיל-האוויר הישראליים הופעלו נגד הארטילריה הסורית ושיתקו אותה.

הארטילריה העיראקית לאורך עמק הירדן ועמק בית-שאן פתחה

באש מטרידה ומאיימת לאורך קו המוצבים, בקרבת הישובים וגם בתוכם.

שותפות מעין זו של סוריה ועיראק במסגרת „החזית המזרחית“ היתה ראשונה ויחידה במינה, והוסיפה למבצע משמעות רחבה, מעל ומעבר לערכו המקומי ב„פתח-לנד“. מחד גיסא היה בכך, כביכול, איום כלפי ישראל והתראה מפני עריכת מבצעים כאלה. מאידך גיסא היה זה אות-אזהרה לארצות הערביות לאן עלולות הן להידרדר אם תאפשרנה למחבלים לפעול ללא מעצורים.

מדינות ערב הציעו ללבנון סיוע צבאי ישיר, אך היא התחמקה מכך.

הישגיו של המבצע היו מרשימים. במשך שבועות אחדים לא חזרו המחבלים לבסיסיהם ולא הקימו מחדש. ירי הקטיושות פסק כמעט לחלוטין. ואולם, משנוכחו המחבלים כי המבצע היה חד-פעמי, החלו שבים לבסיסיהם ומחדשים את פעילותם.

שלב ג': השתלטות על ג'בל רוס וטיהור ה„פתח-לנד“ (מאי—אוגוסט 1970)

מבצע „הטיהור“ זיעזע את ה„פתח-לנד“ קשות, אך דרוש היה לשמור על רישומו ולהתמיד בשיתוק השטח. לצורך זה ננקטו פעולות אחדות: בסיסי מחבלים שחודשו, הופגזו והופצצו באורח שיטתי על-ידי ארטילריה ומטוסים.

יחידות טנקים חדרו ומטוסים התקרבו ל„פתח-לנד“ והשמידו באש שטוחת-מסלול מטרת של מחבלים.

יחידות של ארטילריה משורינית חדרו וירו על בסיסי-מחבלים מרוחקים, שאליהם לא ניתן להגיע מן הגבול הבין-לאומי.

בעת הפשיטות הללו — של הטנקים והארטילריה — הוטרדו כוחותינו על-ידי אש ארטילריה לבנונית ואש המחבלים. ואולם השריון מנע נפגעים, והאש הנגדית שיתקה לרוב את מקורות הירי של האויב. החל מחודש יוני ניתנה תנופה רבתי לדרכים בחרמון. בשני ראשים גדולים התקדמה העבודה ממזרח ומדרום-מערב. המחבלים נרתמו למאמץ מרכזי למניעת העבודה. על הציר המזרחי הונחו מוקשים, וטרקטורים נפגעו. על הציר המערבי הונחו מוקשים, מארבים מאוישים ובזוקות מאולתרות, ועל כוחות העבודה והאבטחה הונחתה אש מרגמות — בנות 60, 82 ו-120 מ"מ. אך העבודה נמשכה, וה„פתח-לנד“ החל לחוש במלקחיים הסוגרות עליו: פשיטות טנקים וארטילריה, וקידום הדרך עם כוחות אבטחה בסיוע טנקים וארטילריה. בחודש יולי קודמה פריצת הדרך אל ג'בל רוס ובמקום הוקם מוצב, שהחל לפעול בסביבה ולדחוק ממנה את המחבלים. אולם בשלב ראשון היה צורך להתבצר כנגד ההפגזות הנמשכות של אש מרגמות מכיוון הכפרים שבעא — חבריה — שובא — חמאם. המוצב הותקף מקרוב פעמים אחדות בנסיגות חדירה ובאש. ההתקפות נהדפו אך הן גרמו לנפגעים. כתוצאה מכך הוחלט לפשוט על בסיסי המחבלים.

בחודש אוגוסט נערכו שתי פשיטות רגליות במסגרות גדולות. האחת על הכפר שבעא — והאחרת על הכפר שובא. הכוחות חדרו לכפרים, ופוצצו מפקדות ובסיסי-אש. הכוח שנע אל עבר שבעא נתקל בדרך בכוח מחבלים ופגע בו.

פריצת הדרכים נמשכה, מתוך הכרה ברורה כי בלחץ ההתקדמות יסוגו המחבלים. פעילות המחבלים קטנה, והחלו מגיעות ידיעות על נטישת הכפרים והבסיסים ב„פתח-לנד“. אולם הירי

במרגמות נמשך. בחודש ספטמבר יצא כוח טיהור שכלל חי"ר וטנקים לטהר את הכפרים שובא וחמאם, עד לרושיא אל פוחאר. הכפרים טוהרו, ופרט ליריות בודדות לא גילו המחבלים כל התנגדות. נמצאו מפקדות, מצבורי תחמושת מרגמות וכלי-נשק אחרים. הצבא הלבנוני הפעיל שוב ארטילריה, וזו שותקה בירי נגד-סוללתי ומהאוויר.

ממשלת לבנון חזרה והגישה תלונה למועצת הביטחון אך משיצאו כוחותינו משטח לבנון חזרה בה וביטלה את התלונה. החזית המזרחית לא הגיבה על המבצע. יש להזכיר בהקשר זה, כי הסורים ספגו מישראל מהלומה חזקה ביוני 1970 וביררן נתעורר מאבק מזויין בין השלטון ההאשמי למחבלים הפלשתי-נאים.

המחבלים נסוגו מכל ה"פתח-לנד" המסורתי וריכוזו כוחותיהם צפונה מאיזור זה. פעילותם ממנו פסקה לחלוטין למשך שלושה חודשים, אך עם זאת המשיכו כוחות צה"ל תקופה מסוימת בפעילות שוטפת של סיורים ואש, כדי למנוע מן המחבלים לחזור לבסיסים הקודמים.

התושבים הלבנוניים, שרצו לחזור אל כפריהם, אזרו עוז והחלו משתדלים למנוע מן המחבלים הקמת בסיסים חדשים בכפרים ובסביבתם.

צה"ל אינו מונע עתה מן התושבים לשוב לכפרים; אדרבה — יתכן כי החזרת המצב לקדמותו, כבתקופה שקדמה ל"פתח-לנד", בה עיבדו הכפריים את כל שדותיהם, תחזיר למרחבי החרמון את השקט.

ההצלחה שהושגה בהרגעה של ה"פתח-לנד" הדרומי, היא תוצאה של שילוב פעולות צבאיות ופעילות פיתוח.

הפעילות הצבאית התפתחה והתקדמה, מפעולות סריקה ופשיטה אל תפיסת-קבע של שטחים חיוניים ושולטים. הסתבר באורח ברור וחד-משמעי, כי פעולות גיחה וסריקה אין בכוחן לחסל את בסיס המחבלים ואינן מונעות את פעולתם בשטח. מאידך גיסא אין ספק כי הישגיהן אינן מבטיחים. המחבלים נאלצים להקצות כוחות רבים להגנת הבסיסים והמרחב שביניהם. כן נאלצים הם להתפצל לבסיסים קטנים ובכך נפגמת השליטה המרכזית, מבוזבז כוח למנהלה ונעדרים קשיי קשר. כתוצאה מכל אלה קטן כושר הפעולה המבצעית ויורדת כמות המבצעים.

ירי ארטילרי והפצצות-אוויר, גם אם אינם פוגעים ישירות, מזעזעים את כושר העמידה של המחבלים. הובן סופית, כי עלי-מנת להשיג שליטה מלאה באיזור יש לתפוס מערכים צבאיים בשטחים שולטים, ולפתוח דרכים שבהן ניתן להגיע לקרבת האויב. כך החל שלב מתקדם ומשולב: פריצת דרכים, ובמקביל תפיסת שטחים שולטים והפיכתם למוצבים. מוצב מעין זה השיג שתי מטרות עיקריות: ראשית, הוא הפך עד מהרה מטרות לפעולות המחבלים, ובכך הקטין והסיט חלק מכוחם וממאמציהם כלפי מטרות אורחיות. שנית — שימש מחסום בפני חדירות-אויב בשטחו הקרוב.

הדרך האזרחית קרבה לאיזור המחבלים; תנופה זו העמידה אותם בפני המשמעות המלאה של פעולתנו. בפניהם ניצבו שתי אפשרויות: הפסקת המפעל — או נטישת המערכה. הם ניסו להתנכל לפעולתנו — אך תנופת המעשה גברה על נסיונותיהם, ופעילותם קטנה ושינתה את צורתה. המחבלים אמנם התייאשו מהישי-גים של-ממש בתקיפה ישירה מקרוב של הכוחות בשטח, אך החלו לירות מרחוק על החיילים והאזרחים העובדים בפריצת הדרכים. במקום ירי בזוקות ונשק קל, הופיעו פצצות מרגמה בנות 82 ו-120 מ"מ. למרות האכזריות נמשכה התנופה — הן בפריצת דרכים נוספות והן בביזור המוצבים, והמחבלים נדחקו צפונה ומערבה. המוצבים על רכס ג'בל רוס איימו על תנועותיהם בשטח ועל עצם קיומם, והם גייסו מאמץ אחרון ותקפום במטרה להשמידם. הירי על המוצבים נעשה צפוף, כדי למנוע את התבססות כוחותינו. וכאן החל השלב הבא. במערכת הדרכים והמוצבים שיתקו כוחותינו את ה"פתח-לנד". שלא כבעבר היה לטיהור זה ערך עומד וקיים בזכות ישיבתם של כוחות צה"ל על רכס ג'בל רוס ושליטתם בנעשה בכפרים ובסבי-בתם. בחיפויים של כוחותינו השלימו האזרחים את פריצת הדרכים. החרמון הוקף בתוואי נסיעה נוח ומהיר שרובו צופה באספלט — כביש מהיר לכל צורך.

מבצע ההשתלטות על החרמון ואיזור ג'בל רוס הוא דוגמה לשילוב פעולות צבאיות ואזרחיות במאבק נגד מחבלים. המבצע עלה באכזריות יקרות — אך הישגיו היו חשובים.

מבצע הטיהור המשוריין נערך ב-12—13 במאי.

ב-6 ביוני נורו קטיושות אחדות אל עבר קרית-שמונה.

ב-7 באוגוסט נורו קטיושות אחדות אל קרית-שמונה.

מאז לא הוטרה קרית-שמונה אף פעם אחת. אך ההישגים אינם קבועים ובטוחים. הגורמים הפועלים עדיין מצויים בשטח: מחבלים, אוכלוסיה, צבא לבנון וממשלתה וכן הקרקע ומזג-האוויר וכמובן ישראל. כל שינוי באחד הגורמים הללו עלול להביא לתמורה במצב ולפגוע בהישגים. כיוון שמאבק הביטחון השוטף הוא דינאמי ורבי-הפתעות — קשה לצפות מראש התפתחויות שיחולו בו. יש להתכונן גם לרע — אך אין בכך כדי למנוע ציון לטובה של מה שהושג.